

*Мельник Катерина
(Мелітополь, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація: статтю присвячено психологічним особливостям оволодіння іноземною мовою. На основі аналізу та узагальнення наукових джерел досліджено процеси побудування мовних висловів та мовних операцій, засвоєння інішомовного стереотипу. У статті розглянуто методи запобігання виникнення психологічних бар'єрів у вивченні іноземної мови, розглянуто процес інтуїтивного сприйняття та відтворення мови за допомогою створення позитивного образу у свідомості учня.

Ключові слова: рідна мова, друга мова, іноземна мова, мовна операція, психологічний бар'єр, інтуїтивне сприйняття мови, позитивні образи.

Abstract: the article is devoted to psychological peculiarities of mastering a foreign language. On the basis of analysis and synthesis of scientific sources, investigated the processes of constructing speech operations, mastering a foreign language stereotype. In the article reviewed methods of preventing the emergence of psychological barriers in the study of a foreign language, the process of intuitive perception and reproduction of the language through the creation of a positive image in the student's conscience.

Keywords: mother tongue, second language, foreign language, linguistic action, psychological barrier, intuitive perception of language, positive images.

Що означає оволодіння мовою? Чи існують такі поняття як «рідна мова» та «вроджена мова»? Досліджуючи праці провідних вчених у галузі психології

навчання – В.А. Артемова [1, с. 24], Б.В. Беляєва [2, с. 31], Е.М. Верещагіна [4, с. 5], І.О. Зимньої [4, с. 5], можна зробити такі висновки: в обсяг поняття «оволодіння мовою» входять три різні, близькі, але не співпадаючі поняття. Це *оволодіння рідною мовою* (Language acquisition, mothertongue acquisition), *вторинне усвідомлення рідної мови*, що пов'язується звичайно з навчанням у школі. І, нарешті, це *оволодіння* (learning) тією чи іншою *нерідною мовою*. Останнє може бути *спонтанним*, наприклад, у двомовній родині і взагалі в двомовному чи багатомовному середовищі.[4, с. 5]

Дослідниця О. Лозова зазначає, що рідна мова не є «вродженою». В літературі багаторазово описані випадки, коли діти однієї національності виховувалися в родині іншої національності, і з самого початку починали говорити мовою родини. Отже, можна зробити висновок, що рідна мова – це та мова, якою дитина вимовила свої перші слова. В свою чергу нерідна мова, яку опановує дитина, може бути двох видів: друга мова та іноземна мова. Якщо це мова, вживана у тій спільності, у якій розвивається дитина, то зазвичай говорять про *другу мову* (second language): це може бути мова національно-мовної меншості, державна чи офіційна мова (для тих, для кого вона не є рідною), мова міжетнічного спілкування. Якщо ж носіїв даної мови в конкретному мовному середовищі дуже мало або практично немає, то це *іноземна мова*(foreign language)[4, с. 6].

Оперуючи такими поняттями як друга мова, іноземна мова та рідна мова, маємо зазначити, що будь-яка діяльність, в тому числі мовлення, у психологічному плані влаштована майже однаково. Отже чим відрізняється мовлення рідною мовою, від мовлення іноземною? По-перше, слід враховувати такий аспект як менталітет. Слід пам'ятати, що вивчаючи іноземну мову, учень, або студент, зіштовхується з тим, що процес мовлення залежить не тільки від знання великої кількості слів, а ще й від порядку застосування цих слів у реченні. По-друге, для того щоб найкраще опанувати іноземну мову, людина має не тільки вивчити якнайбільше іноземних слів та правильно застосовувати

їх у реченні, як зазначалося раніше, а увійти в іноземне середовище, розібратися в традиціях країни, мова якої вивчається, ураховувати психологічні аспекти спілкування іноземців. Щоб побудувати мовний вислів, носії різних мов повинні проробити різний аналіз ситуацій, цілей, умов спілкування тощо. Наприклад, для того, щоб побудувати вислів, японець, порівняно з європейцем, повинен врахувати набагато більше інформації про вік, соціальний статус та інші характеристики співрозмовника.[4, с. 7]

Дослідники зазначають, що мовні операції можуть бути сформовані декількома способами. Класично виділяють два: шляхом так званих «спроб і помилок», та на рівні актуального усвідомлення, перероблення та автоматизації, із включенням у більш складну дію. Практика доводить, що вивчати мову тільки одним способом неможливо, сучасна методика викладання іноземних мов включає обидва ці способи. Звичайно, кажучи про викладання іноземної мови слід пам'ятати про те, що використовуючи тільки сучасні, або навпаки тільки традиційні методи викладання неможливо домогтися найкращого результату, всі методи мають взаємодіяти. [4, с. 7]

Науковець О. Лозова зазначає, що в оволодінні мовою мають велике значення мовленнєві навички і мовленнєві вміння. В загальній психології мовленнєві навички та мовленнєві вміння мають назву «операція та дія». *Мовленнєва навичка* – це мовленнєва *операція*, здійснювана за оптимальними параметрами. Такими параметрами виступають неусвідомлюваність, повна автоматичність, відповідність мовній нормі, нормальний темп (швидкість) виконання і стійкість.

Мовленнєве вміння – це мовленнєва *дія*, також здійснювана за оптимальними параметрами. Сформувані мовленнєву навичку значить добитися, щоб учень правильно будував і реалізовував вислів. [4, с. 7]

Характерно, що перехід з рідної мови на іноземну з психолінгвістичної точки зору є зміною правил переходу від програми висловлювання до її реалізації. Ця зміна не може бути, звичайно, здійснена відразу, як перемикання

зі старих правил на нові. Людина не може відразу заговорити новою мовою, вона повинна пройти через етап опосередкованого володіння іноземною мовою. Ланкою, яка опосередковує цей процес, виступає «рідна» система правил реалізації програми. Надалі ця система правил усе більше редукується. Кінцевою ланкою цього процесу редукції (і одночасно автоматизації «нових» правил) є встановлення прямого зв'язку між програмою і системою правил іноземної мови, що відповідає відносно вільному володінню іноземною мовою, або як писав психолог Б.В.Беляєв, «мисленню іноземною мовою»[2, с. 42].

Останні дослідження доводять, що вивчення іноземної мови, а саме засвоєння іншомовного динамічного стереотипу утворюється значно швидше і характеризується більшою міцністю тоді, коли людина засвоює іноземну мову не на базі рідної, не за посередництва рідної, а без допомоги рідної мови (без перекладу)[4, с. 13]. Але слід пам'ятати, що різке занурення в іншомовне середовище не підготовленого учня, або студента, і тим паче немовної спеціальності може бути достатньо стресовою ситуацією. З одного боку, це може привести до скутості і нових психологічних бар'єрів, які в майбутньому буде досить складно подолати. З іншого, певний стрес може допомогти краще зібратися і вийти за коло свого комфорту. Тому під час викладання іноземної мови учням та студентам немовних спеціальностей, маємо урахувати також і ці фактори.

Б. В. Біляєв процес оволодіння будь-якою іноземною мовою поділяє на два етапи. Перший – це етап, так званого, опосередкованого володіння, або перекладного, адже учні завжди вдаються до перекладу іноземної на рідну, другий етап – це етап без перекладного володіння мовою, коли встановлюється зв'язок між іноземною мовою та мисленням, та відпадає потреба в перекладі. Іноді саме перехід від одного етапу до іншого може бути складним для учнів. Мова йде про подолання психологічних бар'єрів, страх зробити помилку. Тому, на уроці має бути атмосфера, що сприяє зняттю цих бар'єрів. Учні мають відчувати, що вони не будуть засуджені за неправильну відповідь, на нашу

думку атмосфера доброзичливості – це ключ до кращого вивчення іноземної мови. [2, с. 33]

Також велику роль грає чуттєве сприйняття мови, інтуїтивне сприйняття. У людини поряд із якісним сприйняттям є ще й особливі відчуття, які називають інтелектуальними, або пізнавальними. За допомогою цих розумових відчуттів чи інтелектуальних почуттів людина може інтуїтивно пізнавати складні зв'язки і стосунки предметів і явищ. Інтуїтивне пізнання може залишатися тільки чуттєвим, тобто бути неусвідомлюваним, коли зв'язки і стосунки, що відчуються людиною, не усвідомлюються нею. Пізнання стає свідомим, інтуїція поступається місцем логіці тоді, коли ці зв'язки і відносини піддаються усвідомленню через називання, тобто завдяки тому, що людина починає користуватися мовою[4, с. 24].

Тому постає питання про існування мовної інтуїції. Вимовляючи в процесі мовлення якесь слово, людина ніколи фактично не усвідомлює відповідного поняття, тому що це усвідомлення потребувало б логічного визначення. У людини, зазвичай, відсутнє знання цього визначення, так і час, який потрібно було б витратити на визначення. Проте, ми завжди, в основному, правильно користуємося словами. Чому це відбувається? Мабуть тому, що в людини є семантичне відчуття. І як і деякі інші відчуття, в одних вони більш розвинені, а в інших – ні. В методиці викладання іноземних мов, це може бути корисним. Під час опрацювання великої кількості інформації, говоріння, візуалізації, письма, існує велика вірогідність того, що людина зможе використовувати набуту інформацію на практиці, не осмислюючи її, а роблячи це автоматично, на рівні мовної інтуїції.

Але як було зазначено вище, різке заглиблення в іншомовне середовище може викликати стрес, тому логічним було б заглибити учня, або студента більш лояльними методами. Сучасна методика дозволяє використовувати на уроці інтерактивні технології, за допомогою яких можливо ввести учня в приємну для нього іноземну атмосферу. Це можливо зробити, проводячи перед

цим певні бесіди, та дізнавшись про інтереси та хобі учнів, знайти іноземні джерела з цією інформацією. Використання цих джерел може дати колосальний ефект в засвоєнні нової інформації, нової лексики та граматичних конструкцій. Психологами доведено, що про приємні відчуття викликають в людини певні асоціації, які закарбовуються в пам'яті надовго. Передивляючись уривки з фільмів, спостерігаючи за інтонацією своїх улюблених акторів та співаків, учні запам'ятовують іноді цілі фрази, які потім можуть вживати автоматично, не замислюючись, інтуїтивно.

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити наступні висновки: поняття «вродженої мови» не існує, людина вважає своєю рідною мовою ту, якою сказала перші слова; існує багато психологічних аспектів у вивченні іноземних мов, які мають бути враховані в сучасній методиці. Чуттєве сприйняття мови також має велике значення під час вивчення іноземної мови. Доведено, що в багатьох випадках люди вживають деякі фрази інтуїтивно, не замислюючись. Покращити чуттєве сприйняття та запам'ятовування нової лексики можливо через створення позитивного образу у свідомості учня.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / В. А. Артемов. – Москва: Просвещение, 1969. – 279с.
2. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б. В. Беляев. – Москва: Просвещение, 1965. – 229с.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология. / И. А. Зимняя. – Москва: Логос, 2000. – 384с. – (Учебник для вузов).
4. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови. / О. М. Лозова. – Київ, 2010. – 143с. – (Навчально-методичний посібник).

Відомості про автора

Мельник Катерина Вячеславівна – викладач кафедри іноземних мов Таврійського державного агротехнологічного університету; 0965215235; ekaterina.melnik2018@gmail.com; сертифікат: ТАК; про конференцію дізналася від колег.